

Cuprins

<i>Prefață. Copilăria în America</i>	11
--	----

Partea I

Diagnosticul

Capitolul 1. Dacă vedeți ceva, spuneți!	17
Capitolul 2. Ignorarea problemelor noastre	28
Capitolul 3. Ignorarea istoriei noastre	49

Partea a II-a

Provocarea reprezentată de educație

Capitolul 4. <i>Sus, în aer</i>	69
Capitolul 5. Angajăm personal	99
Capitolul 6. Teme pentru acasă $\times 2 =$ visul american	118
Capitolul 7. S-a terminat cu mediocritatea	152

Partea a III-a

Războiul împotriva matematicii și a fizicii

Capitolul 8. „E dreptul nostru”.	175
Capitolul 9. Războiul împotriva matematicii (și a viitorului)	179
Capitolul 10. Războiul împotriva fizicii și a altor lucruri bune	203

Partea a IV-a
Eșecul politic

Capitolul 11. Teribilii ani 2000	235
Capitolul 12. „Indiferent despre ce este vorba, mă opun”	263
Capitolul 13. Devalorizarea	298

Partea a V-a
Redescoperirea Americii

Capitolul 14. Ei pur și simplu n-au aflat	319
Capitolul 15. Terapia de șoc	350
Capitolul 16. Redescoperirea Americii	372
<i>Mulțumiri</i>	381
<i>Index</i>	383

Contribuția traducătorilor:

Lucia Dos : prefață, capitolele 1-9

Miruna Andriescu : capitolele 10-16, mulțumiri

Thomas L. Friedman, Michael Mandelbaum, *That Used to Be Us. How America Fell Behind in the World It Invented and How We Can Come Back*

© 2011 by Thomas L. Friedman and Michael Mandelbaum

All rights reserved

© 2012 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Mepics/Dreamstime.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

FRIEDMAN, THOMAS L.

Ce am fost : cum au pierdut Statele Unite supremația în lumea pe care au inventat-o și cum o pot redobîndi / Thomas L. Friedman, Michael Mandelbaum ; trad. de Lucia Dos și Miruna Andriescu. - Iași : Polirom, 2012

Index

ISBN 978-973-46-2328-0

I. Mandelbaum, Michael

II. Dos, Lucia (trad.)

III. Andriescu, Miruna (trad.)

32(73)

338(73)

Printed in ROMANIA

**Thomas L. Friedman
Michael Mandelbaum**

CE AM FOST

**Cum au pierdut Statele Unite supremația
în lumea pe care au inventat-o și cum
o pot redobîndi**

Traducere de Lucia Dos și Miruna Andriescu

POLIROM
2012

Capitolul 9

Războiul împotriva matematicii (și a viitorului)

Aritmetica nu este o opțiune.

Proverb italian

În iarna anului 2011, *The New Yorker* a publicat o caricatură cu un om mai în vârstă care se întâlnea cu bancherul său. Legenda de dedesubt îl prezenta pe bărbat spunând : „Vreau să iau un credit ipotecar pe viitorul nepoților mei”.

Această caricatură a rezumat nu doar comportamentul nostru din trecut, ci și pagubele pe care le mai putem pricinui viitorului nostru dacă nu schimbăm traseul și nu ne controlăm datoria națională, drepturile și deficitul anual – într-un mod inteligent. Având în vedere toate cheltuielile noastre excesive de la sfârșitul războiului rece, există un anumit conflict între generații legat de cine plătește pentru ceea ce acum e imposibil de evitat, după cum sugera caricatura. Rămâne de stabilit dacă este vorba doar despre o bătălie sau despre un război civil în toată regula – bătrînii împotriva tinerilor. Cadrul luptei s-a conturat deja : asigurările medicale *versus* granturile Pell pentru plata taxelor de școlarizare la colegiu, aziluri de bătrînii *versus* colegii de stat, ultimul an de viață al bunicii în spital – care reprezintă aproximativ 30% din toate cheltuielile medicale – *versus* primii 18 ani din viața copilului dumneavoastră în învățămîntul de stat.

Cu toate că aceste bătălii sînt purtate în prezent de către contabili cu calculatoare, rezultatul lor nu va fi mai puțin important în conturarea cursului națiunii noastre în deceniile următoare decît cel al bătăliilor de la Gettysburg și Bull Run din secolul al XIX-lea. Astăzi, mulți americani cred în mod eronat că problema cu care ne confruntăm constă în reducerea sau nu a bugetului anual al statului și în programele care vor fi anulate sau diminuate. Fiți convinși

că bugetul va fi redus, iar programele vor fi diminuate. În cele din urmă, piețele se vor asigura că asta se va întâmpla. Nu avem de ales.

Întrebarea importantă este următoarea: pe baza căror priorități și viziuni vor fi efectuate aceste reduceri? Vom reorganiza cheltuielile guvernamentale investind în viitor sau revărsind mai mulți bani în trecut? E o alegere dificilă. Persoanele și programele merituoase vor fi eliminate, deoarece pur și simplu nu ne putem ține toate promisiunile pe care ni le-am făcut nouă înșine. Am făcut prea multe promisiuni, prea mari și prea mult timp. Prin urmare, dacă nu preluăm inițiativa – dacă *nu reducem cheltuielile, nu creștem profiturile și nu investim în viitor în același timp*, pe baza unei interpretări corecte a lumii în care trăim și a ceea ce ne trebuie pentru a prospera în ea –, vom plăti un preț uriaș. Poate că e posibil să te dezvolți în mod eficient fără un plan, dar nu poți reduce în mod eficient fără un plan.

Buclucul în care se află America ne amintește de o scenă din filmul lui Orson Wells din 1958, intitulat *Stigmatul răului*, care abordează crimele, răpirile, conspirația și corupția dintr-un orașel situat la granița cu Mexicul. Wells interpretează rolul unui polițist corupt care încearcă să-i însceneze o crimă omologului său mexican. La un moment dat, Wells nimereste într-un bordel și o găsește pe proprietară, Marlene Dietrich, care este și ghicitoare, cu cărțile întinse în fața ei.

„Ghicește-mi viitorul”, spune Welles.

„Nu ai așa ceva”, răspunde ea. „Viitorul tău s-a consumat.”

Dacă nu ne reorganizăm bugetele cum trebuie, reducând deficitele care tot cresc și reinvestind în formula noastră pentru măreție, așa vom fi și noi: o țară cu viitorul consumat.

Restul acestui capitol tratează modul cum am ajuns în această situație și cum putem ieși din ea – cu un viitor.

Desen după indicații

De la sfârșitul anilor '60, Statele Unite și-au pierdut obiceiul de a plăti pentru ceea ce cheltuiește guvernul federal cu banii strinși din impozite. An după an, guvernul era în pierdere. Pe măsură ce deficitele anuale se acumulau, datoria națională totală creștea, deși proporția ei din economia americană aflată în creștere nu se mărea rapid. Se ridica la 5,6 trilioane de dolari în 2001, dar în

următorii nouă ani a crescut dramatic. În 2011, ajunsese la 14 trilioane de dolari – echivalentul PIB-ului țării –, cu perspectiva de a crește la 16 trilioane de dolari pînă în 2012 fără măsuri de contracarare.

„Datoria totală generală a statului american din prezent se situează la un nivel fenomenal”, spunea Kenneth Rogoff, profesor de economie și politici publice la Harvard University și fostul economist-șef al Fondului Monetar Internațional. Rogoff este și coautor, alături de Carmen Reinhart, al volumului *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*, în care examinează istoria datoriilor și crizele financiare. „Potrivit valorilor noastre de referință”, a adăugat Rogoff, „dacă punem laolaltă datoriile locale, statale și federale, ajungem la cel mai înalt nivel atins vreodată: peste 119% din PIB. E un nivel mai mare decît cel de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, care a fost singurul moment în afară de acesta cînd am mai atins acest nivel... Sîntem la marginea exterioară a ultimilor două sute de ani de experiență. În cartea noastră analizăm 66 de țări, în mai bine de 200 de ani, și constatăm că situațiile în care datoria depășește 120% din PIB sînt excepționale”.

Și în curînd va fi și mai rău. Pensionarea a 78 de milioane de membri ai generației *baby boom* – americani născuți între 1946 și 1964 – va face costurile celor două programe sociale – cel de asistență socială, Social Security, și cel de asigurări medicale, Medicare – să crească enorm. Între 2010 și 2020, se preconizează că vor crește cu 70% și, respectiv, 79%. Pînă în 2050, pentru plata celor două și pentru Medicaid, ar putea fi nevoie de 18% din tot ce produc Statele Unite într-un an. Dimensiunea reală a diferenței dintre ceea ce s-a angajat țara să le plătească membrilor generației *baby boom* de-a lungul deceniilor lor de pensie și suma de bani pe care statul se poate aștepta s-o strîngă la nivelul actual al impozitelor este o chestiune discutabilă, dar nu există nici o îndoială că această diferență, dacă nu va fi remediată, va crește foarte, foarte mult. Estimările diferenței ajung la valori incredibile de 50 pînă la 75 de trilioane de dolari. (Din nou, PIB-ul total al Statelor Unite în 2010 era de aproximativ 14 mii de miliarde de dolari.)

Sînt foarte mulți bani de împrumutat. Fără îndoială, împrumuturile făcute de un individ, o firmă sau o țară nu sînt întotdeauna o greșeală. Într-adevăr, ele sînt justificate, ba chiar necesare, atunci cînd banii împrumutați sînt meniji să trateze o urgență, cum a fost criza economică din 2008. „În toiul crizei financiare mondiale”, remarca Mohamed El-Erain, codirector de tehnologie informatică la PIMCO, o firmă globală de management al investițiilor și unul

dintre cei mai mari investitori de obligațiuni din lume, „strategii au luat deciziile corecte legate de folosirea bilanțurilor publice pentru a compensa scăderea extrem de dezordonată a deîndatorării bilanțurilor private – cele ale băncilor, companiilor și familiilor. Ca să folosesc expresia bunului meu prieten Paul McCulley, lucrul chibzuit era să fii iresponsabil”. De asemenea, împrumuturile au rost atunci când sînt menite să stimuleze capacitatea productivă pe termen lung a unei țări, deoarece datoria poate fi achitată cu ușurință dacă venitul crește. O persoană e înțeleaptă să împrumute pentru educație, o firmă, pentru a-și moderniza fabrica, iar o țară, pentru a importa tehnologie de ultimă generație.

Totuși, Statele Unite nu au împrumutat pentru astfel de investiții și nu doar ca să facă față crizei economice și să poarte războaie, ci și pentru consum. Împrumuturile le-au permis americanilor să cumpere jucării, mașini, iPod-uri și vacanțe, care nu ne fac cu nimic mai capabili pe viitor să achităm datoria pe care țara o acumulează. Dimpotrivă, o datorie națională scăpată de sub control reprezintă o amenințare serioasă pentru viitorul Americii. Pe termen scurt, creditorii țării și-ar putea pierde încrederea în capacitatea sa – sau, cel puțin, în voința sa politică – de a-și achita datoriile, iar asta poate duce la un cerc vicios sau la o buclă de reacție : o monedă devalorizată sporește inflația, inflația duce la rate mai mari ale dobînzilor, apoi apar și mai multe devalorizări, o inflație și mai mare și rate ale dobînzilor și mai mari.

Ne place felul în care explică situația Robert Bennett, fostul om de afaceri care a avut trei mandate de senator republican din Utah înainte de a pierde alegerile din 2010 în fața unui candidat al mișcării Tea Party. „Dacă pui întrebările greșite, răspunsurile nu contează, iar noi punem întrebările greșite din ce în ce mai mult. Există o singură întrebare fundamentală : care este puterea de împrumut a Statelor Unite ale Americii ? Atunci cînd am preluat Institutul Franklin pentru a-l conduce ca pe o afacere, avea o datorie de 75.000 de dolari. Cînd am părăsit funcția de director executiv, avea o datorie de 7,5 milioane de dolari. Ca să vezi, am dat greș cu totul – numai că nu au putut achita datoria de 75.000 de dolari, iar dacă banca o cerea, compania ar fi fost închisă. Dar, cînd aveam o datorie de 7,5 milioane de dolari, aveam în bancă lichidități de peste 8 milioane de dolari ; aveam vânzări ce se apropiau de 100 de milioane de dolari, iar profitul nostru brut era de 20% din acele vânzări. Deci cîștigam aproape 20 de milioane de dolari pe an, iar singurul motiv pentru care nu am achitat acea datorie este acela că banca percepea un comision pentru plata în

avans. Așa că, în mod evident, aveam o putere de împrumut mai mare de 7,5 milioane de dolari. Așa că întrebarea este următoarea: care e puterea de împrumut a Statelor Unite? [...] Nimeni nu o poate calcula, deoarece economia crește în mod constant și se schimbă în permanență. Însă eu și economiștii în care am încredere avem un sentiment că ne apropiem de acea limită. Odată ce depășești acea limită, oriunde s-ar afla ea, ești precum Grecia, precum Irlanda, precum Zimbabwe. Asta e marea problemă: cum ne asigurăm că guvernul Statelor Unite nu se apropie de acel număr necunoscut?”

Într-adevăr, aceasta este principala problemă acum și există un acord general tot mai pronunțat asupra faptului că ne apropiem de acel număr necunoscut. Așadar, ar trebui să ținem seama de sfatul lui Rogoff: „Cînd se pune întrebarea cît de sus e prea sus, nimeni nu știe cu adevărat. Însă argumentele complexe nu ar trebui să înfrîngă judecata sănătoasă că îți asumi un risc atunci cînd mergi mai departe pe acest drum”. Sau, după cum a spus El-Erian: „Nu mai e chibzuit să fii iresponsabil”.

Judecata sănătoasă ne mai spune că, în clipa de față, strategia corectă nu constă nici în tăierea bruscă a tuturor cheltuielilor opționale ale guvernului și nici în acumularea datoriei pentru a menține economia stimulată, ca și cum nu ar exista nici o implicație pentru asta pe parcurs. Strategia corectă este să avem o strategie – o strategie de dezvoltare pe termen lung a Americii și de construire a națiunii acasă. Pentru asta, va trebui să reducem cheltuielile, să mărim impozitele și să investim în sursele forței noastre, toate acestea într-un mod coordonat.

Dar înainte să discutăm despre asta, să facem pentru o clipă un pas înapoi și să ne întrebăm: cum am ajuns în situația asta?

Prezent la creare

De la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial pînă la mandatul lui Ronald Reagan, istoria bugetului american a fost destul de plictisitoare. Statul avea deficite bugetare anuale ce puteau fi gestionate, iar economia creștea în mod constant, așa că raportul nostru datorie-PIB scădea. Din moment ce marea schimbare a avut loc în timpul mandatului lui Reagan, ne-am decis să întrebăm pe cineva care a fost prezent la creare: David Stockman, administrator al bugetului în primul mandat al Președintelui Reagan și un critic aprig al politicii

fiscale americane recente. Stockman susține că terenul era pregătit pentru reducerea bugetului inițiată în anii '80 de către un eveniment care a avut loc cu patru decenii în urmă.

Pe 15 august 1971, guvernul Statelor Unite a pus capăt sistemului monetar internațional pe care Statele Unite și Marea Britanie îl concepuseră la Bretton Woods, New Hampshire, în 1944. În cadrul aceluși sistem, dolarul era legat de prețul aurului, iar cursurile valutare internaționale erau fixe, ceea ce a impus o disciplină fiscală asupra tuturor țărilor participante, inclusiv asupra Statelor Unite. Statul nu putea tipări și cheltui atât de mulți bani pe cât ar fi vrut conducătorii săi. „Cînd am pus capăt sistemului de la Bretton Woods”, afirmă Stockman, „am eliminat disciplina din economia globală. Cînd dolarul era legat de cursuri valutare fixe, politicienii erau dispuși să administreze uleiul de ricin necesar, deoarece alternativa era să compenseze orice insuficiență comercială plătind din rezervele noastre, iar asta ar fi provocat dificultăți economice imediate, sub forma unor rate mai mari ale dobînzilor”.

Președintele Richard Nixon a renunțat la sistemul Bretton Woods pentru a împiedica țara să treacă printr-o recesiune, dat fiind că ar fi trebuit să susțină toate cheltuielile guvernamentale în exces ce aveau să finanțeze războiul din Vietnam. Potrivit vorbelor lui Stockman: Nixon, ascultîndu-l pe renumitul economist Milton Friedman de la University of Chicago, a spus că trebuie să lăsăm moneda noastră și a tuturor celorlalți să plutească, iar piața liberă va găsi cursurile de schimb potrivite între noi toți. Dacă avem deficite persistente, moneda noastră se va devaloriza în fața valurilor țărilor care nu au asemenea deficite, iar asta va face rapid să dispară orice deficite comerciale; mîna ascunsă a pieței va avea grijă ca valutele să se ajusteze automat în sus sau în jos, în funcție de cum își gestionează fiecare principiile economice. Realitatea s-a dovedit a fi mult mai complicată, dar a durat ceva timp pînă a ieși la iveală.

Deficitele au crescut în timpul primului mandat al lui Reagan, cînd reducerile impozitelor, care îi favorizau pe cei bogați, au redus baza veniturilor cu 5 procente din PIB, în timp ce guvernul a continuat cu cheltuielile interne într-un mod practic necontrolat. (Scăzuse cu doar 1% din PIB și era copleșit de costurile consolidării apărării inițiate de Reagan.) Acest lucru l-a alarmat pe Reagan, care făcea parte din Generația de Aur și căruia nu-i plăceau deloc deficitele. Așa că a aplicat cinci creșteri diferite ale impozitelor în restul mandatului său, care, potrivit lui Stockman, au acoperit mai bine de 40% din reducerile inițiale. În 1983, Reagan a inițiat și o reformă a sistemului de asistență socială, Social Security, pentru a veni în sprijinul acestuia.